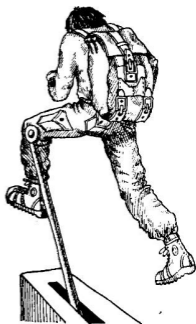


Йорг ШТАЙНЕР

НАГОДА ДЛЯ ВТЕЧІ



— У вісімнадцять вони вже повнолітні,— сказав управитель і зітхнув.

Фройляйн Кемпф підвела очі від машинки, коли він пройшов повз неї до вікна. Що вона скаже про цю погоду?

— Думаю, вона ще протримається,— відповіла фройляйн Кемпф.

Управитель сів у шкіряне крісло біля стіни, простяг ноги — прийшов сюди просто зі свинарника й не мав коли перевзути чоботи.

— Хто сьогодні черговий?

Секретарка стала перед ним навколішки й ухопила чобіт за хляву, намагаючись не торкатися підборів. Він, звичайно, не міг вимагати від неї, щоб вона ще й вимазала руки в свинячому посліді. Дівчина глянула на нього, обличчя в неї зашарілось.

— Молодець! — сказав він, стягнувши чоботи й кинувши їх під стіл.

Вона покрутила рукою брошку на високо застебнутій блузці і нерішуче всміхнулася до нього: чи не матиме він нічого проти, як вона відчинить вікно?

А він сидів без чобіт у сірих шкарпетках і не спускав з неї погляду своїх карих очей — кремезний, могутній чолов'яга!

— То хто ж усе-таки черговий?

Дівчина глянула в розклад.

— Мартін Кнехт,— відповіла вона.

— Мартін Кнехт,— проказав він за нею.

— Ви це чудово знаєте,— докинула вона.

Управитель підвівся, сперся на підвіконня й поглянув крізь вікно на вимощене гравієм подвір'я. Нехай би вона привела сюди того Кнехта — ключ лежить у сейфі. Нехай би сказала йому, що після вечері він може пограти з хлопцями у м'яча. Це дасть йому відчуття смаку волі, а тепер саме це важливо.

Секретарка стиха причинила за собою двері. Він ще постояв коло вікна, а тоді сів, усе ще в шкарпетках, до свого письмового столу, зняв телефонну трубку і трохи зачекав, перш ніж набрати номер.

Така вже була традиція, спільна для всіх виховних закладів, але чи ж можна було вгадати, підслуховує там хтось чи ні?

На тому кінці дроту озвався жіночий голос, і він сказав:

— Це Келлерман, управитель Брандмооса... Так, ви маєте рацію, я його брат... Гаразд, гаразд, я зачекаю.

По тому до телефону підійшов Андре.

— У мене знову пригода, Андре,— сказав управитель у трубку.— І знову — критичний вік.

— Якби ж то ти міг затримати їх надовше,— відказав Андре і засміявся.— Справжня в'язниця має свої переваги, навчально-виховному закладові важко з нею змагатися.

— І то завжди тоді, коли вони нарешті навчилися щось робити як слід,— сказав управитель.— Хлопця, про якого цього разу йдеться, звуть Кнехт, Мартін Кнехт, три роки тому його привів сюди сам батько, не через поліцію. З метою профілактики, так би мовити. Батько — селянин.

Секретарка стояла за дверима: почувши, що управитель розмовляє по телефону, вона не зважилася відчинити двері, взяти з сейфа ключ і навшпиньки вийти. А що тепер робити з чистим одягом, чобітьми, шкарпетками?.. Вона несміливо постукала, тоді зайшла.

— Хвилинку, Андре,— сказав управитель і затулив лівою долонею трубку, спостерігаючи, як фройляйн Кемпф набирає цифрову комбінацію, щоб відчинити сейф.

Він сказав їй, щоб сіла, потім зняв руку з мікрофона трубки.

— Андре,— мовив він у трубку,— десь днів за три ми ще з тобою зідзвонимось і якось та владнаємо цю справу... Ні, я вже не сам тут, отож бувай.

Він одкинувся на стільці: чи секретарка щось почула? Невже вона підслуховувала за дверима? Навіщо їй це? Зараз він їй усе пояснить.

Вона повинна зрозуміти, що в нього від неї таємниць нема, але чи можна довіритись їй беззапечно?

Фройляйн Кемпф кивнула головою і проковтнула слину, нічого не розуміючи. Вона ж бо не підслуховувала, хотіла тільки занести йому чоботи й узяти забутий нею ключ. Він може їй довіритись, адже вона з ним заодно. Вона знає, скільки в нього прикрощів, клопоту з вихованцями й наглядачами, із заздрістю підлеглих, ненавистю довколишніх селян. Вона знає, в якому скляному будинку він сидить! Коли не виконується план роботи в сільському господарстві, коли шпиги вчасно не доповідають йому про бісівські вибрики вихованців, коли він потрапляє у розставлену інтриганами пастку — завжди він і тільки він відповідальний за все! Жорстокі витівки над тваринами, мужолозтво, підпали, бійки, часом і на ножах, — все це їй відомо. Кому ж і знати про це краще, ніж їй?

Управитель кивнув головою і взяв коло дверей шкарпетки та чоботи. Він їй вірить, вона справді розуміє його, поділяє його турботи. Він такого й сподівався, він дуже їй вдячний. Співчуття йому непотрібне, для нього більше важить її прихильність. Отож про Мартіна Кнехта: бувають труднощі, з якими він, управитель, сам упоратися не може. Йому доведеться випустити Мартіна на волю, якщо перед його двадцятим днем народження нічого такого не скоїться. Так ось, тут він, управитель, дещо собі придумав. А може, Регіна Кемпф вважає, що Мартін дозрів для волі? Та хіба ж можна хлопця, якого сюди самохіть, навіть без ухвали суду, привів рідний батько, отак раптом вирядити в життя? Щоб він ступив на тонкий, ненадійний вулкан? Та якщо його тепер відпустити, то він навіть не завершить свого навчання на механіка, стане десь офіціантом — а хіба це професія для громадянина нашої країни?

Фройляйн Кемпф витягла хусточку. Так управитель з нею ще ніколи не розмовляв — так наполегливо, так пристрасно. Ні, цього він не посміє робити — під час обіду вона хоче чесно дивитися в очі його дружині.

Незабаром десята — може, вона зараз піде й принесе каву?

Але вона сиділа й далі. Їй раптом закортіло довідатися, як розуміти оті слова «відчує смак волі», мимохідь кинуті шефом.

— Ви сказали, що Мартінові Кнехту буде дозволено сьогодні ввечері пограти у м'яча на подвір'ї? — запитала вона.

Їй пригадалось, як хлопці гасають з отим м'ячем, як вони ніби більшають у вихорі куряви, перетворюючись у присмерку на безтілесні тіні, які, проте, важко відсапуються й нестямно галасують.

Управитель запалив сірника і понад люлькою стежив за фройляйн Кемпф. З кожною затяжкою жар усе далі в'їдався в тютюн.

Хтось постукав — чи не відчинила б вона двері?

У дверях стояв вихованець. Фройляйн Кемпф забрала в нього тацю, поставила її на свій стіл, потім вернулася до дверей і замкнула їх. Чи бажає пан управитель каву, як завжди, з вершками та рафінадом? Сама вона вип'є сьогодні чорної — учора вона заходила до кухні й побачила, що посудину від вершків не вимито як слід.

Управитель поклав люльку на край попільнички. Дуже добре, що вона сказала йому про це, він зробить догану старшому в корівнику. Ні, порога з сиром не треба, прошу вас — тільки каву та цукор.

Він знову відійшов до вікна.

На подвір'ї дві бригади з тих, що працювали в корівнику, вишикувались у колону по одному, щоб отримати підобідок. Хлопці знали, що управитель стежить за ними крізь вікно, і навряд чи хто зважився б узяти подвійну порцію.

Хіба це не майже нерозв'язне завдання — зробити з них корисних членів суспільства? Про це відомо тільки їм, авжеж, тільки їм, хто день у день береться до цієї марної роботи. Якоюсь мірою їх усіх можна

єважати ніби членами таємної спілки, змовниками, і вона, фройляйн Кемпф, як секретарка, теж належить до їхньої спілки. Хто уже взявся за таку невдячну працю, бодай скраєчку, той уже не вирветься звідси, хіба що вчинить зраду... Так, вона може налити йому ще чашечку кави.

Тютюновий дим хмарою висів у конторі, порошинки танцювали в сонячному світлі.

— Надворі тепло, — озвалася фройляйн Кемпф, — тепліше, ніж учора. Можна, я відчиню вікно? Хоч одну стулку?

Вона підійшла до вікна й розчухнула його. Управитель насвистував. Хлопці на подвір'ї опустили голови, вирівнялися в колоні.

Майбутні ночі, оті теплі травневі ночі, завдадуть йому нового клопоту — треба сподіватися втеч. Скільки їх було торік?

Регіна Кемпф пригадує: вісім.

Сам управитель якось узяв участь у розшуку. Пустили по сліду вівчарок. У вересні суд надіслав рахунок за збитки: дві крадіжки із зломом у недільних домах відпочинку на озері, вкрадено продукти та одяг, а також мотоцикла, якого, одначе, потім знайшли покинутого при дорозі, зовсім неушкодженого.

Утікачі не мають ніяких шансів на успіх, але раз у раз пробують свої сили. Ось чого вона не може зрозуміти.

Здебільшого їх ловлять на вокзалах, сказав управитель. Рахунок із суду на відшкодування збитків був виписаний, між іншим, йому особисто. То була ніби догана, невисловлений докір.

Фройляйн Кемпф підрівняла чашки на підносі. Ну навіщо пан управитель сприймає це так, наче воно скероване проти нього особисто? Просто йому надіслали копію, до відома.

Може, вона й має рацію. На своїй посаді він став надто недовірливим, справжнім песимістом. Так от, про того Мартіна Кнехта: спроба втечі, хай навіть йому, управителіві, й доведеться нести відповідальність за неї, могла б мати й свою добру сторону, могла б прислужитися справі, якщо розглядати наступне покарання як виховний захід. А що́ таке покарання, як не виховний захід? Саме це мав він на увазі, говорячи про смак волі!

Як щось трапляється, то це має трапитися так, щоб його можна було представити як збіг обставин, як чисту випадковість, що надає законіві змогу виявити найвищу справедливість. У демократичній державі закон не повинен плентатись у хвості подій. Наше суспільство в цілому являє собою напрочуд гнучку систему, де свобода й насильство, переплітаючись між собою, утворюють напрочуд довершену картину дійсності. (Тут управитель пильно подивився в очі фройляйн Кемпф). Адже спійманого втікача не можна випускати на волю, не можна навіть тоді, коли йому — і це теж випадковість — сповнилося двадцять років і він уже повнолітній. У таких випадках його переводять для відбуття покарання з Брандмооса до в'язниці Штаделег, до дорослих. Чи вона тепер зрозуміла його? Такому втікачеві треба давати два-три дні фори. Без грошей він далеко не втече, — та й з грішми, зрештою, теж, — і тому неодмінно спробує добути собі гроші, а тоді обвинувачення у втечі доповниться ще й іншими обвинуваченнями. Є запитання?

Фройляйн Кемпф випросталась у кріслі для відвідувачів, розгладила спідницю на колінах. Так, тепер вона все збагнула. Але ж... Дівчина шукала потрібних слів, ніяк не знаходила і вчепилася за одну-єдину думку. Але ж нікого не можна примусити до втечі, хіба не так?

Управитель засміявся. Та хто ж каже про примус? Як вона це собі уявляє? Хіба він якийсь бузувір? Він тільки створює нагоду для втечі. А кожен хай собі сам вирішує, чи скористатися з неї, чи ні. Він тримав тут Мартіна аж два місяці — березень і квітень — на чистці овочів, на чергуваннях, у кухні, хіба вона цього не помітила?

Секретарка ствердно кивнула.

— А тепер уявіть собі,— вів далі управитель,— що станеться, коли завтра або післязавтра, залежно від погоди, я пошлю його до Бракцельга підпаском до вівчара, пошлю на нашу найвіддаленішу ділянку!..

Назавтра о пів на п'яту хлопця виводять із спальні і він не знає, що сталося, не знає, чим він заслужив цю найпринаднішу з усіх пільг. Але для пояснень немає часу — справа нагальна. Геть розгублений, він хапає рюкзак, запихає туди бутерброди з сиром, термос, нічну сорочку, ліхтарик, спальний мішок. Часу вистачає ще на те, щоб поснідати, і ось він уже за дверима.

Над передгір'ями Альп теплий сухий вітер розганяє хмари. Хлопець іде у затінку ялин, у прохолодному вранішньому світлі. Іде сухими стежками, іде, як уві сні, іде, вдихаючи терпкий запах озону, іде, засліплений прозорою блакиттю неба,— ви тільки уявіть собі!..